

SOME THOUGHTS
ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ON ARCHITECTURE
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

NIKOS VALSAMAKIS
ΝΙΚΟΣ ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ

futura

ΝΙΚΟΣ ΒΑΛΣΑΜΑΚΗΣ

Σκέψεις για την Αρχιτεκτονική

NIKOS VALSAMAKIS

Some thoughts on Architecture

Επιστημονική Επιτροπή Εκδηλώσεων
Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ 2001-2002:

Α. Κούρκουλας
Ν. Μάρδα
Π. Τουρνικιώτης

Επιστημονική Επιμέλεια Σειράς:
Β. Τροβά

Μετάφραση:
Ρ. Φατσέα

Καλλιτεχνική Επιμέλεια Έκδοσης:
Σ. Στριτισίδης (Εκδόσεις Futura)

Σχεδίαση Εξωφύλλου:
Σ. Στριτισίδης

Κυκλοφόρησε τον Ιούλιο του 2003 από
τις εκδόσεις futura - Μ. Παπαρούνης
Κ. Δελιγιάννη 6α
106 83 Αθήνα
Τηλ. & fax: 210 8843053
e-mail: futura@ath.forthnet.gr

© 2003:
Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ —
Εκδόσεις futura

School of Architecture NTUA
Scientific Committee for the 2001-
2002 events:
A. Kourkoulas
N. Marda
P. Tournikiotis

Editor of the Series:
V. Trova

Translation:
R. Fatsea

Designed by:
S. Stritsidis (Futura Publications)

Cover Design: S. Stritsidis

Published in July 2003 by:
futura Publications - M. Paparounis
6a Deligiani str.
106 83 Athens, Greece
Tel. & fax: ++ 210 8843053
e-mail: futura@ath.forthnet.gr

© 2003:
School of Architecture NTUA —
futura Publications

ISBN 960-7980-57-3

SOME THOUGHTS
ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ON ARCHITECTURE
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

NIKOS VALSAMAKIS
ΝΙΚΟΣ ΒΑΣΑΜΑΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Ε.Μ.Π.

futura

Introduction

The School of Architecture of the National Technical University of Athens presents its second lecture series which took place during the years 2001-2002. The speakers were all eminent architects, both Greek and non-Greek.

These lectures are addressed not only to the students of the School, but also to the wider academic and architectural community. Their purpose is to enrich the educational process with ideas, theories, and practices which emerge, are put to the test, and find application outside the premises of this School.

These papers are largely faithful to the original text of the lectures with only minor revisions applied to it. Thus, we hope that the vividness, the immediacy, the spontaneity, and the personal tone of the spoken language is preserved within the bounds of possibility.

In this issue, I am honoured to present the architect Nikos Valsamakis in his lecture entitled "Some thoughts on Architecture" and delivered on November 5th, 2001 on the occasion of his being awarded the Honorary Doctor's degree of the School of Architecture NTUA.

The president of the School of Architecture NTUA
Professor Y. Polyzos

Εισαγωγή

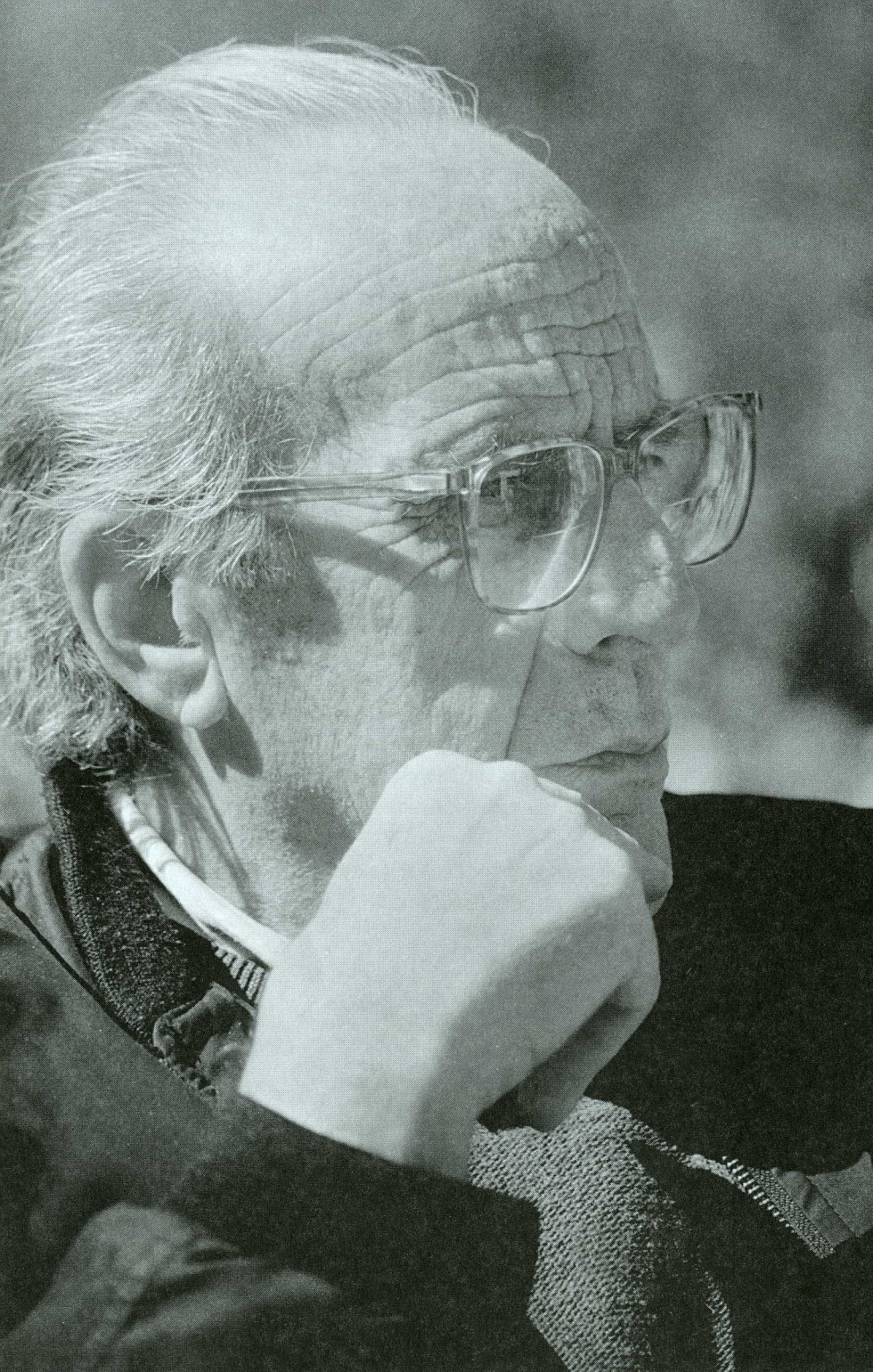
Η Σχολή Αρχιτεκτόνων του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου παρουσιάζει τη δεύτερη σειρά ομιλιών διακεκριμένων ξένων και ελλήνων αρχιτεκτόνων με τις διαλέξεις που οργανώθηκαν την περίοδο 2001-2002.

Οι διαλέξεις αυτές απευθύνονται τόσο στους φοιτητές της Σχολής όσο και στον ευρύτερο ακαδημαϊκό και αρχιτεκτονικό χώρο. Στοχεύουν να εμπλουτίσουν την εκπαιδευτική διαδικασία με ιδέες, θεωρίες και πρακτικές που εκφράζονται, δοκιμάζονται και εφαρμόζονται, έξω από τον χώρο της συγκεκριμένης Σχολής Αρχιτεκτόνων.

Οι εκδόσεις αυτές, βασίζονται στην επεξεργασία του κειμένου των ομιλιών, γιατί ακριβώς ελπίζουν να παρουσιάσουν, στο βαθμό του δυνατού, κάτι από τη ζωντάνια, την προσωπικότητα, το ύφος και τη ροή του προφορικού λόγου κάθε ομιλητή.

Σ' αυτό το τεύχος, έχω την τιμή να σας παρουσιάσω την ομιλία του αρχιτέκτονα Νίκου Βαλσαμάκη που πραγματοποιήθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2001 με την ευκαιρία της αναγόρευσής του σε Επίτιμο Διδάκτορα της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, με θέμα «Σκέψεις για την αρχιτεκτονική»

Ο πρόεδρος της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ
Καθηγητής Ι. Πολύζος

Ο **Νίκος Βαλσαμάκης** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1924. Σπούδασε στη Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ. Ανακηρύχθηκε Επίτιμος Διδάκτορας στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ το 1991 καθώς και στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ το 2001. Το 1999 του απονεμήθηκε το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών για το αρχιτεκτονικό του έργο. Έχει σχεδιάσει και κατασκευάσει έναν πολύ μεγάλο αριθμό δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων (πολυκατοικίες, κτίρια γραφείων, τράπεζες, ξενοδοχεία, κατοικίες κ.λ.π). Το έργο του έχει εκτεθεί στην γκαλερί 9H στο Λονδίνο, το 1983 και στην Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής Biennale Βενετίας το 1991.

Nikos Valsamakis was born in Athens in 1924. He studied at the School of Architecture of the National Technical University of Athens. He was awarded the Honorary Doctor's degree first by the Architecture Department of the Aristotle University of Thessaloniki in 1991 and 10 years later, in 2001, by the School of Architecture of the National Technical University of Athens. He won the Prime Distinction of the Humanities ("Letters and Arts") of the Academy of Athens for his architectural oeuvre. He has designed and built a vast number of buildings, both public and private (e.g., apartment blocks, office buildings, banks, hotels, houses, etc.). His work has been exhibited in the Gallery 9H of London in 1983 and in the International Architecture Exhibition Biennale Venice in 1991.

IT IS A MOVING EXPERIE-

**NCE FOR ME TODAY. MR RECTOR, MR PRESIDENT OF THE
Architecture School, Professors, Ladies and Gentlemen,
let me thank the National Technical University of
Athens and the School of Architecture for honoring
me with the title of Emeritus Doctor of Architecture.**

There has been a time-old connection between the Polytechnic and me since I was still a High School student contemplating the National Technical University of Athens as a distant and evasive dream. But even today, whenever I am asked the question where I have been a student, I am tacitly proud to call the name of the National Technical University of Athens, even though a host of other schools have been invested with special meaning since, such as the École des Beaux-Arts, the T. H. Munchen, the A.A. of London, Harvard University, Yale University and so forth. Yet I am still in the same frame of mind.

I think that this award is charged with a special significance as it is given to an architect for his built work in this place, where the theory of Architecture is taught par excellence. I was always interested in applied theory for there is a difference between what is spoken and what is built. What is not teachable is how to apply architectural theory to practice.

During our architectural education, among our readings were theoretical treatises, such as *Architecture as Art* by P. Michelis, *The Aesthetics of Reinforced Concrete* by P. Michelis, the *Theory of Aesthetics* by E. Papanoutsos, and so forth. We had classes in [the theory of] harmonious lines and the basic

Είναι για μένα

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΗ Η
ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΜΕΡΑ. ΚΥΡΙΕ

**ΠΡΥΤΑΝΗ, ΚΥΡΙΕ ΠΡΟΕΔΡΕ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟ-
ΝΩΝ, ΚΥΡΙΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ, ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΙ, ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ
ΤΟ ΜΕΤΣΟΒΕΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕ-
ΚΤΟΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΙΜΗ ΠΟΥ ΜΟΥ ΕΓΙΝΕ ΝΑ ΜΕ
ΑΝΑΚΗΡΥΞΕΙ ΕΠΙΤΙΜΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ.**

Με το Πολυτεχνείο υπάρχει από παλιά ένας σύνδεσμος, από τότε που ήμουν μαθητής στο Γυμνάσιο και σκεφτόμουν το Πολυτεχνείο σαν ένα μακρινό και άπιαστο όνειρο, αλλά ακόμα και τώρα, όταν με ρωτάνε που σπούδασα και απαντώ στο ΕΜΠ, στο βάθος υπάρχει μία κρυφή υπερηφάνεια, παρόλο ότι από τότε πολλές άλλες Σχολές Αρχιτεκτονικής απέκτησαν σημασία για μας, όπως ήταν μετά οι Ecole des Beaux-Arts, T.H. Munchen, η A.A. Λονδίνου, Harvard, Yale και άλλες. Αλλά εγώ ακόμα σκέφτομαι με τον ίδιο τρόπο.

Αυτή η απονομή νομίζω ότι έχει κάτι το ιδιαίτερο γιατί γίνεται σε έναν Αρχιτέκτονα για το κτισμένο έργο του, από ένα χώρο όπου κατ' εξοχήν διδάσκεται θεωρητικά η Αρχιτεκτονική.

Πάντοτε με ενδιέφερε πώς εφαρμόζεται η θεωρία, γιατί υπάρχει διαφορά μεταξύ αυτού που λέγεται και αυτού που κτίζεται.

Αυτό που δεν μπορεί να διδαχθεί είναι η εφαρμογή της Αρχιτεκτονικής στην πράξη.

Για την αρχιτεκτονική μας κατάρτιση στη Σχολή μελετούσαμε την *Αρχιτεκτονική ως Τέχνη* του Π. Μιχελλή, την *Αισθητική του Μπετόν Αρμέ*, την *Αισθητική* του Παπανούτσου καθώς και άλλα θεωρητικά βιβλία. Μαθαίναμε τις αρμονικές χαράξεις, τις βασικές αρχές της αρχιτεκτονικής, διδασκόμαστε από τον Πικιώνη τα στοιχεία της ελληνικής αρχιτεκτονικής —πολλές

Τράπεζα Πίστewς, Αθήνα (1981-1990)
Alpha Pisteos Bank, Athens (1981-1990)

φορές άναβε ένα κερι και διάβαζε το Ευαγγέλιο—, για να εξερευνήσουμε τις ρίζες της ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Απ' την άλλη πλευρά, συγχρόνως με όλη αυτήν τη θεωρητική αντιμετώπιση, δημιουργούνται συνεχώς νέες θεωρίες και αρχιτεκτονικά μανιφέστα. Καθημερινά πληροφορούμαστε τις καινούργιες ιδέες που διαμορφώνονται, μέσα από τα μέσα ενημέρωσης, τους εκδοτικούς οίκους, τα βιβλία και τα περιοδικά, τα οποία αναζητούν συνεχώς καινούργια και ενδιαφέρουσα ύλη.

Υπάρχει επίσης και όλο αυτό το «star system» που έχει αναπτυχθεί στον Δυτικό κόσμο τα τελευταία χρόνια, το οποίο εξυπηρετεί διάφορους σκοπούς, αλλά που για να δουλέψει κι αυτό χρειάζεται συνεχώς νέες ιδέες ή ιδέες που να μοιάζουν νέες.

Ανοίγοντας τα βιβλία και τα περιοδικά, βλέπουμε κτίρια που φαίνονται έτοιμα να καταρρεύσουν ή είναι σαν τρακαρισμένα αυτοκίνητα ή σαν στραπατσαρισμένες λαμαρίνες. Είναι των Coop Himmelblau, Daniel Libeskind, Zaha Hadid, και άλλων.

Όλα αυτά προβάλλονται από τις Σχολές και τους οργανισμούς που απονέμουν τα βραβεία Gold, Pritzker κ.λ.π., τα οποία πρέπει να απονέμονται κάθε χρόνο ή κάθε δύο χρόνια.

Άρα πρέπει να δημιουργούνται συνεχώς νέοι αστέρες, που μετά από μερικά χρόνια, ενώ είχαν επαινεθεί τόσο πολύ, εξαφανίζονται τελείως ή και επικρίνονται.

Και αναρωτιόμαστε τι έγιναν όλοι αυτοί οι «θεοί», ο Paul Rudolph, ο οποίος ήταν τόσο γνωστός, δημοσιευόταν παντού, μεγάλο ταλέντο, και μετά εξαφανίστηκε. Ο Leon Krier, που για δέκα χρόνια όλα τα περιοδικά, τα βιβλία, όλες οι εκδόσεις δημοσίευαν έργα του. Ήρθε πρόπερι εδώ, κανείς δεν τον θυμόταν, κανείς δεν τον ήξερε, πολλή προσοχή δεν του δώσαμε, ενώ είχε κάνει Σχολή. Όλοι τότε σχεδιάζανε με τον τρόπο του Krier' αλλά και τόσοι άλλοι, όπως ο Hollein, ο Meier, κ.λ.π.

Τι έγινε το μεταμοντέρνο κίνημα, που τώρα το αποκηρύσσουν ακόμη και οι εμπνευστές τους; Βλέπαμε τελευταία τον Venturi. Τι έγινε ο Venturi, ο οποίος ήταν ο κατ' αρχήν μεταμοντέρνος;

Γενικά υπάρχει μία επιθυμία από όλα τα μεγάλα Ιδρύματα να ακολουθείται η μόδα με οποιοδήποτε κόστος.

Έτσι, τώρα είναι απαραίτητοι ο Ghery, ο Koolhaas, κ.λ.π. που όλα τα Ιδρύματα σπεύδουν για διάφορους λόγους να αναθέσουν σ' αυτούς τις δουλειές.

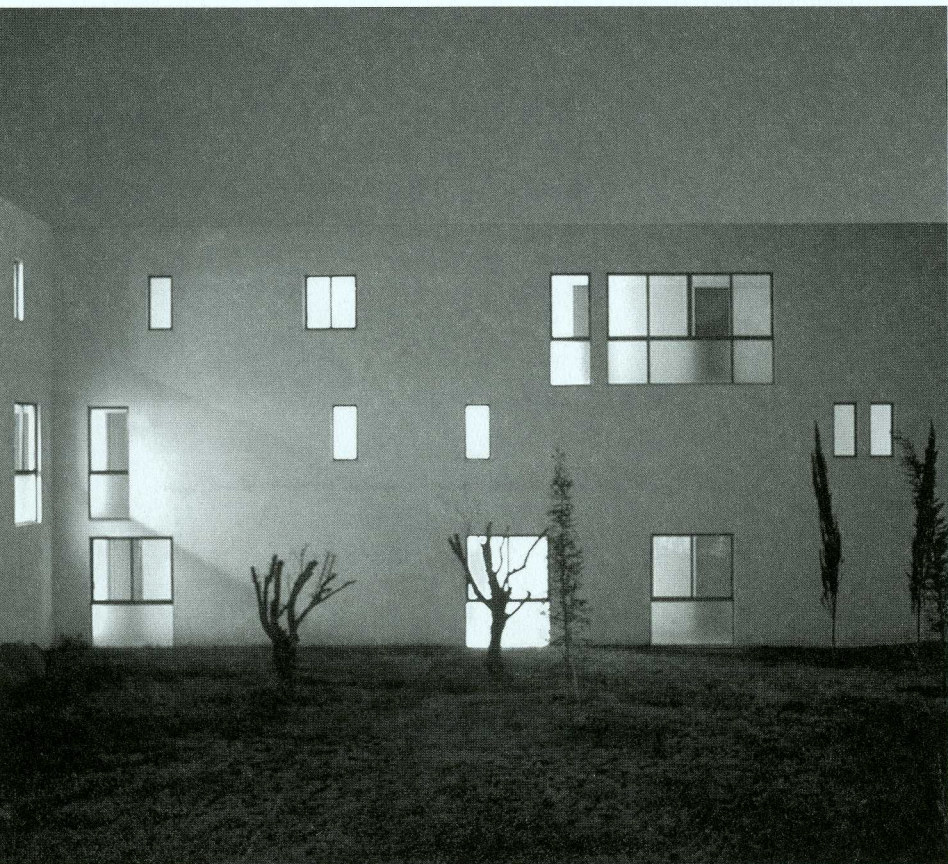
principles of Architecture; we learned the fundamentals of Greek Architecture from Pikionis, who often lit a candle and read the Bible [out loud], thus guiding us to the roots of Greek Architecture.

Naturally, such a theoretical approach constantly gives rise to new theories and architectural manifestoes. Every day we hear of new ideas that surface through the mass media, the publishing companies, the books, the magazines, all of which are in a continuous search for newer and more interesting material. Moreover, one cannot ignore the "star system", which, in the Western world, came into prominence during the past few years and which is in constant need for new – or seemingly new – ideas, in order to be operative.

In flipping through books and magazines, we see buildings that look as if they are about to collapse, or like wrecked cars, or even like distorted iron-sheets. They belong to Coop Himmelblau, Daniel Libeskind, Zaha Hadid, and others. These designs are promoted by the schools and the organizations that award such prizes as the Gold, the Pritzker, and so forth, that is, awards which must be given regularly, every one or two years.

Therefore, every time newer and newer stars should be born to ultimately disappear or be subject to criticism after they have received high praises for a while. Hence, we are left wondering what happened to all those "gods", such as Paul Rudolph, who was so well-known, so widely publicized, and so much recognized as a big talent only to disappear afterwards. [What happened to] Leon Krier who occupied all the journals, the books, and the publishing world for ten whole years with his works? He came here two years ago to pass unnoticed, to receive no attention like a stranger, even though he had established a "school". There was a time when everyone designed like Krier, including Hollein, Meier, and others. What happened to the postmodern movement which is currently dismissed even by its founders themselves. We still have a recent memory of Venturi. What happened to Venturi, the pioneer postmodern [architect]?

All the big institutions have the same general wish: to

Ξενοδοχείο Αμαλία, Ολυμπία (1977-1979)
Amalia Hotel, Olympia (1977-1979)

Ξενοδοχείο Αμαλία, Ολυμπία (1977-1979)
Amalia Hotel, Olympia (1977-1979)

follow the fashion at any cost. To them such architects as Ghery and Koolhaas are essential nowadays. For various reasons, these institutions race to hire them for their projects.

Over the past years, new technology based on digitization and computers has brought about a real revolution to the design process and the conditions of work. The days of the T-square, the rapidograph pen, the xeroxes, and the hand-drawn perspectives are almost over. The time when no [architect's] office can do without CAD, web-pages, e-mail, digital transfer of data, and so forth, is around the corner. Free forms and shapes are manageable only through three-dimensional programs. Many are the architects who use computers; but few are those who have made an effort to ensure the expressive potentials of the programs. Web Jones, a Los Angeles architect, used the term "blobmeisters" to characterize the architects who are currently following this path of exploration. Today, the blobmeisters use computer programs in the manner in which the modernists once used construction as the starting point for the [generation of] form. This is how the "Blobs" — this new trend in Architecture — recently came to be known.

DAM, the Architecture Museum of Frankfurt, has just put up an exhibition devoted to the Blobs' built projects for the first time. This strange word came from a science fiction movie of 1958 in which an extraterrestrial substance landed on the earth from space; this substance was moldable to the size of the people whom it devoured. Those were the "Blobs", who gave their name to this new architectural trend: the "Blobs" and the "Blobmeisters".

There were about a dozen of projects on display including some by Frank Ghery and Zaha Hadid. I did not find them particularly interesting, I must say. Here I must give you a note of warning.

We used to always say that we should not be affected by attractive drawings, beautiful perspectives, splendid names, and impressive photographs for there is a distance between the drawing and the built work. Here, there is a danger awaiting. That is, computer aided design, which produces

Τα νέα ψηφιακά μέσα, με τα κομπιούτερ, τώρα πλέον έχουν φέρει μία επανάσταση στις συνθήκες που γίνονται οι μελέτες τα τελευταία χρόνια.

Οι ημέρες του T και του rapidographie, των φωτοτυπιών και των προοπτικών σχεδιασμένων με το χέρι είναι μετρημένες.

Σύντομα κανένα γραφείο δεν θα μπορεί να δουλέψει χωρίς CAD, ιστοσελίδες, e-mail, ψηφιακές μεταφορές δεδομένων και όλα αυτά.

Οι ελεύθερες μορφές και τα σχήματα είναι μόνο δυνατό μέσω των τρισδιάστατων προγραμμάτων.

Πολλοί χρησιμοποιούν υπολογιστές, αλλά λίγοι Αρχιτέκτονες έχουν προσπαθήσει να εγγυηθούν τις δυνατότητες των προγραμμάτων σαν ένα εκφραστικό μέσο. Ο Wes Jones, ένας αρχιτέκτων από το Los Angeles, χρησιμοποίησε τον όρο blobmeisters για να περιγράψει τους αρχιτέκτονες που ακολουθούν σήμερα αυτήν τη δυνατότητα. Οι blobmeisters χρησιμοποιούν σήμερα τα προγράμματα με τον ίδιο τρόπο

Ξενοδοχείο Αμαλία,
Ολυμπία (1977-1979)

Amalia Hotel,
Olympia (1977-1979)

beautiful, interesting, and colorful perspectives, does not necessarily lead to built work of equal quality. This point requires extra attention. There is no human presence in them. This is why I keep saying that we should not abandon ourselves to the allure of what we see and read.

Famous architects often commit themselves to extravagant designs which they carry out with resort to advanced technology as far as construction materials and design execution are concerned. We should face their projects with scepticism; we should be selective as to what we take and what we don't by having trust in our personal disposition and in the theory that requires harmony, beauty, and fitness to purpose, of every architectural work.

We may be observant of all these new trends and all that is going on in our field, but we should not copy them uncritically. We must study them thoroughly, develop critical thinking, and work in freedom.

Lately, I read a short story which I am bringing up without any comments. I simply find it interesting as it put me to thinking. I am referring to one of the most significant model homes in the history of modern architecture in order to make my point: that is, no matter how great the significance of such a building is for both historians and architects, it still exposes its user to its weaknesses.

As we all know, this year we celebrate Mies van der Rohe. Two big exhibitions of Mies's work are simultaneously up in New York, one at the Museum of Modern Art and the other at the Whitney — "Mies in Berlin" and "Mies in America", [respectively]. Phyllis Lambert, the daughter of Seagram's director, is the curator of the latter. She, who always had a special interest in Architecture, was the one who proposed him for the design commission of the Seagram building. The cover picture of the Whitney exhibition catalogue shows Mies while attentively examining the proportions of the model of the Farnsworth house. This is a masterpiece of modern art, widely publicized in bibliographies, books, cover pages in all over the world. It is very well known.

που οι μοντερνιστές χρησιμοποιούσαν την κατασκευή σαν αφετηρία για τη μορφή.

Έτσι τον τελευταίο καιρό ακούγονται οι «Blobs», αυτή η νέα τάση της Αρχιτεκτονικής.

Στη Φραγκφούρτη, το Μουσείο Αρχιτεκτονικής, το DAM, έκανε μία έκθεση τώρα, για πρώτη φορά, με κτισμένα έργα των Blobs.

Αυτή η περίεργη λέξη έχει βγει από μία ταινία επιστημονικής φαντασίας του 1958, όπου κάποια εξωγήινη μάζα από το διάστημα ερχόταν στη γη και μεγάλωνε ανάλογα με τους ανθρώπους τους οποίους καταβρόχθιζε.

Αυτοί ήταν Blobs και αυτό έχει δώσει το όνομα στη νέα αυτή τάση της Αρχιτεκτονικής. Είναι οι Blobs και οι Blobsmeister.

Τα έργα που είχαν εκτεθεί ήταν καμιά δεκαριά, μεταξύ των οποίων ήταν και του Ghery και της Zaha Hadid.

Δεν μπορώ να πω ότι ήταν και πάρα πολύ ενδιαφέροντα και θέλω να επισημάνω κάποιον κίνδυνο.

Πάντα λέγαμε ότι δεν πρέπει να παρασυρόμαστε από το ωραίο σχέδιο, τα ωραία προοπτικά, τα διάσημα ονόματα και τις εντυπωσιακές φωτογραφίες.

Διότι υπάρχει διαφορά μεταξύ του σχεδίου και του κτηρίου που έχει κτιστεί και αυτό είναι ακόμα πιο επικίνδυνο.

Δηλαδή αυτή η χρήση των κομπιούτερ, τα οποία βγάζουν αυτά τα προοπτικά, τα οποία είναι πάρα πολύ ωραία, ενδιαφέροντα, έγχρωμα κ.λ.π., δεν σημαίνει ότι θα παράγει και το ανάλογο το έργο.

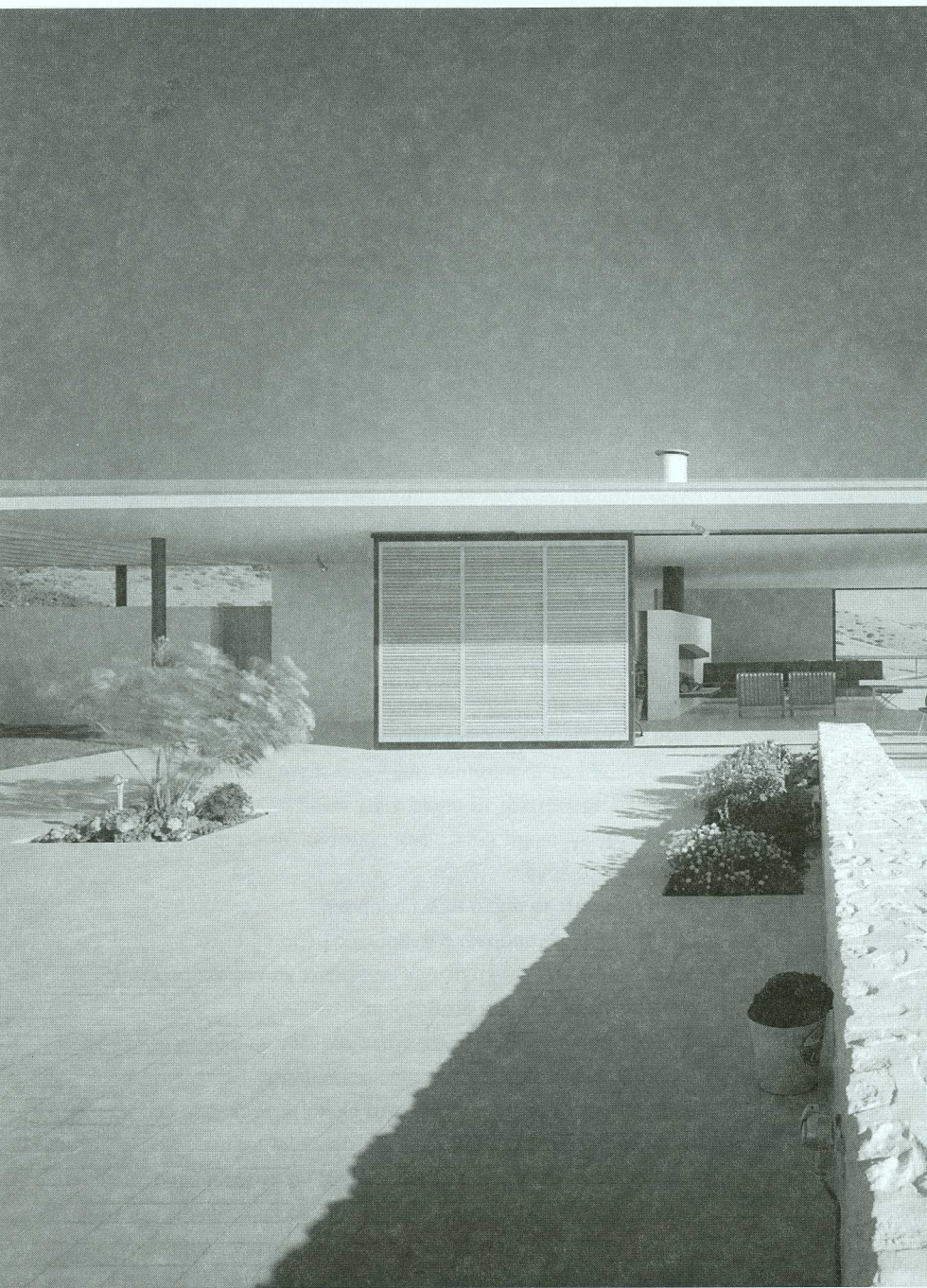
Είναι κάτι το οποίο θέλει προσοχή.

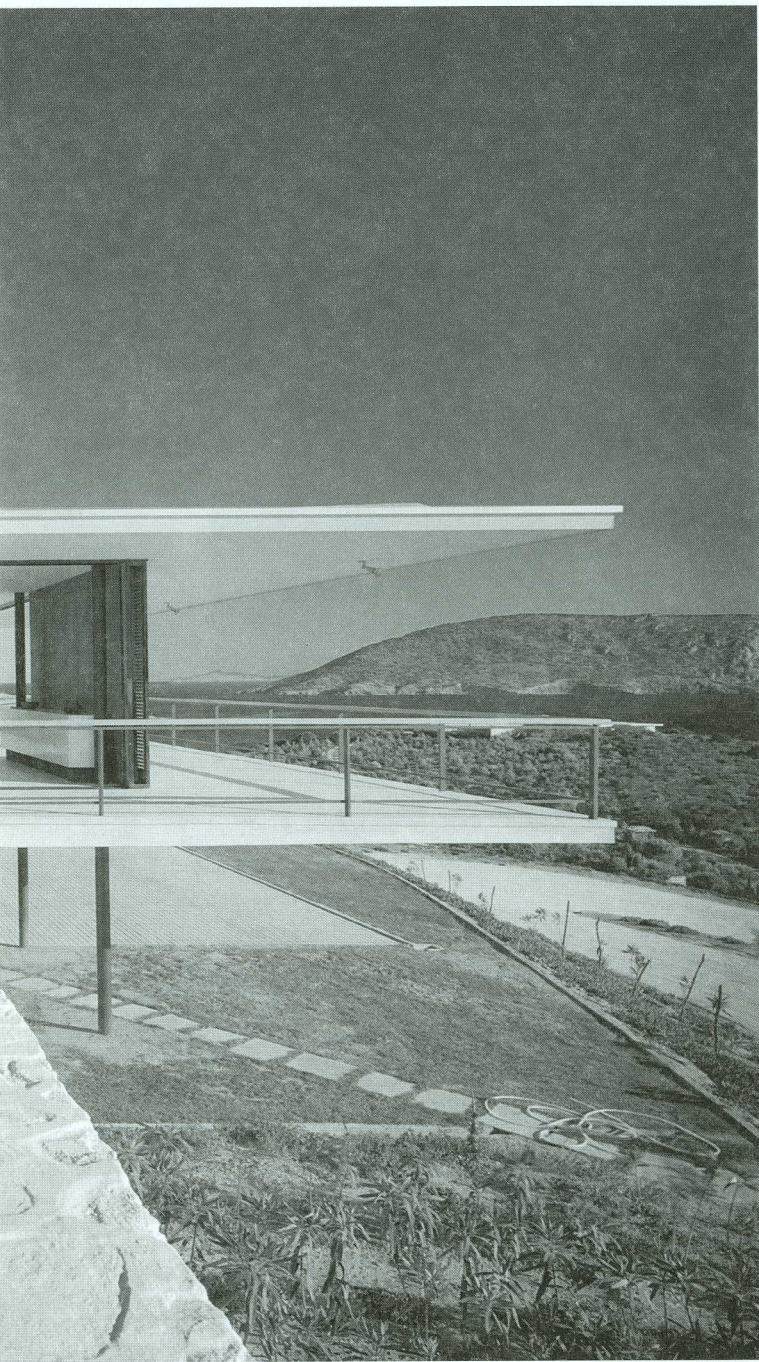
Επίσης, δεν υπάρχει ο άνθρωπος μέσα σε αυτά.

Γι' αυτό λεω ότι εμείς δεν θα πρέπει να παρασυρόμαστε από ότι βλέπουμε και διαβάζουμε.

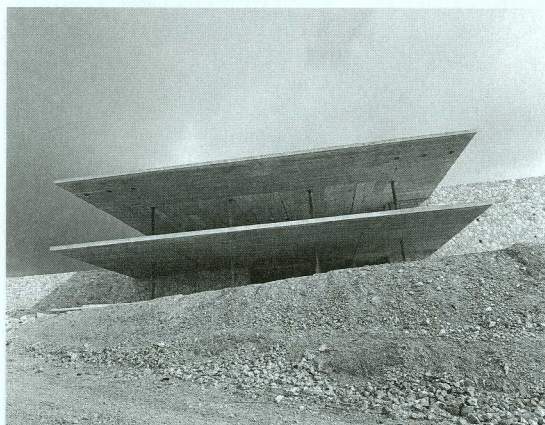
Οι διάσημοι αρχιτέκτονες αναλαμβάνουν να φέρουν σε πέρας ακραίες συχνά συνθέσεις, χρησιμοποιώντας τις τελευταίες τεχνολογικές εξελίξεις, τόσο στα υλικά κατασκευής όσο και στον τρόπο σχεδιασμού.

Απέναντι στην δουλειά τους πρέπει να σταθούμε σκεπτικοί, να κοιτάξουμε προσεκτικά τι μπορούμε να κρατήσουμε και τι όχι, τι νομίζουμε ότι αξίζει και ταιριάζει σε εμάς, λαμβάνοντας υπόψη ότι το Αρχιτεκτονικό έργο πρέπει να διαθέτει αρμονία

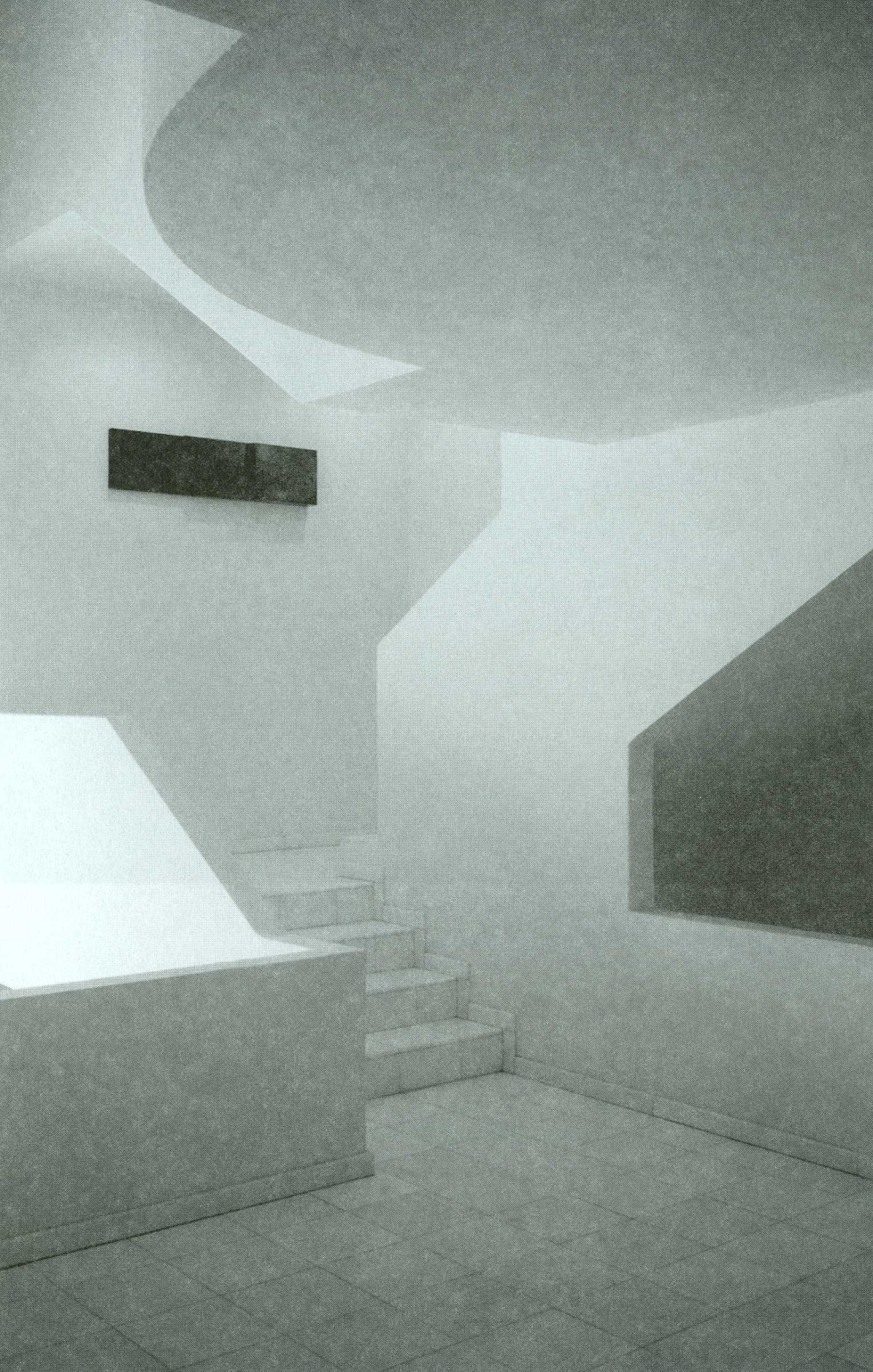
Οικία Λαναρά,
Ανάβυσσος
(1961-1963)
Lanaras residence,
Anavyssos,
(1961-1963)

Οικία Λαναρά, Ανάβυσσος (1961-1963)
Lanaras residence, Anavyssos, (1961-1963)

Οικία Λαναρά, Ανάβυσσος (1961-1963)
Lanaras residence, Anavyssos, (1961-1963)

Ιδιωτική Γκαλερί,
Μαρούσι (1986-1990)

Private Gallery,
Marousi (1986-1995)

και ομορφιά και συγχρόνως να ικανοποιεί τις απαιτήσεις του χρήστη του.

Όλες αυτές τις νέες τάσεις, όλα αυτά τα οποία γίνονται μπορεί να τα παρακολουθούμε, αλλά δεν πρέπει να τα αντιγράφουμε άκριτα.

Πρέπει να τα μελετάμε σε βάθος, να έχουμε κριτική σκέψη και να δουλεύουμε ελεύθερα.

Τώρα τελευταία είχα διαβάσει μία μικρή ιστορία την οποία την αναφέρω χωρίς να βγάζω κάποιο συμπέρασμα, απλώς με έβαλε σε διάφορες σκέψεις και νομίζω ότι θα ήταν ενδιαφέρουσα.

Θέλω να αναφερθώ σε ένα από τα πιο σημαντικά υποδείγματα κατοικίας στην ιστορία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής ώστε να δείξω ότι πέρα από την αναμφισβήτητη αξία της κατοικίας αυτής (τόσο για ιστορικούς όσο και για αρχιτέκτονες), ακόμα και εκεί μπορούμε να εντοπίσουμε προβληματικά σημεία για τον χρήστη.

Φέτος, όπως ξέρουμε, είναι το έτος Mies Van Der Rohe γιατί και στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης στη Νέα Υόρκη καθώς και στο Whitney γίνονται δύο μεγάλες εκθέσεις για τα έργα του Mies — ο Mies στην Αμερική και ο Mies στο Βερολίνο.

Η Phyllis Lambert είναι επιμελήτρια στην έκθεση της Αμερικής. Είναι κόρη του διευθυντού του Seagram. Από τότε ασχολιόταν με την αρχιτεκτονική, και είναι αυτή που τον πρότεινε για να αναλάβει τη σχεδίαση του κτιρίου Seagram.

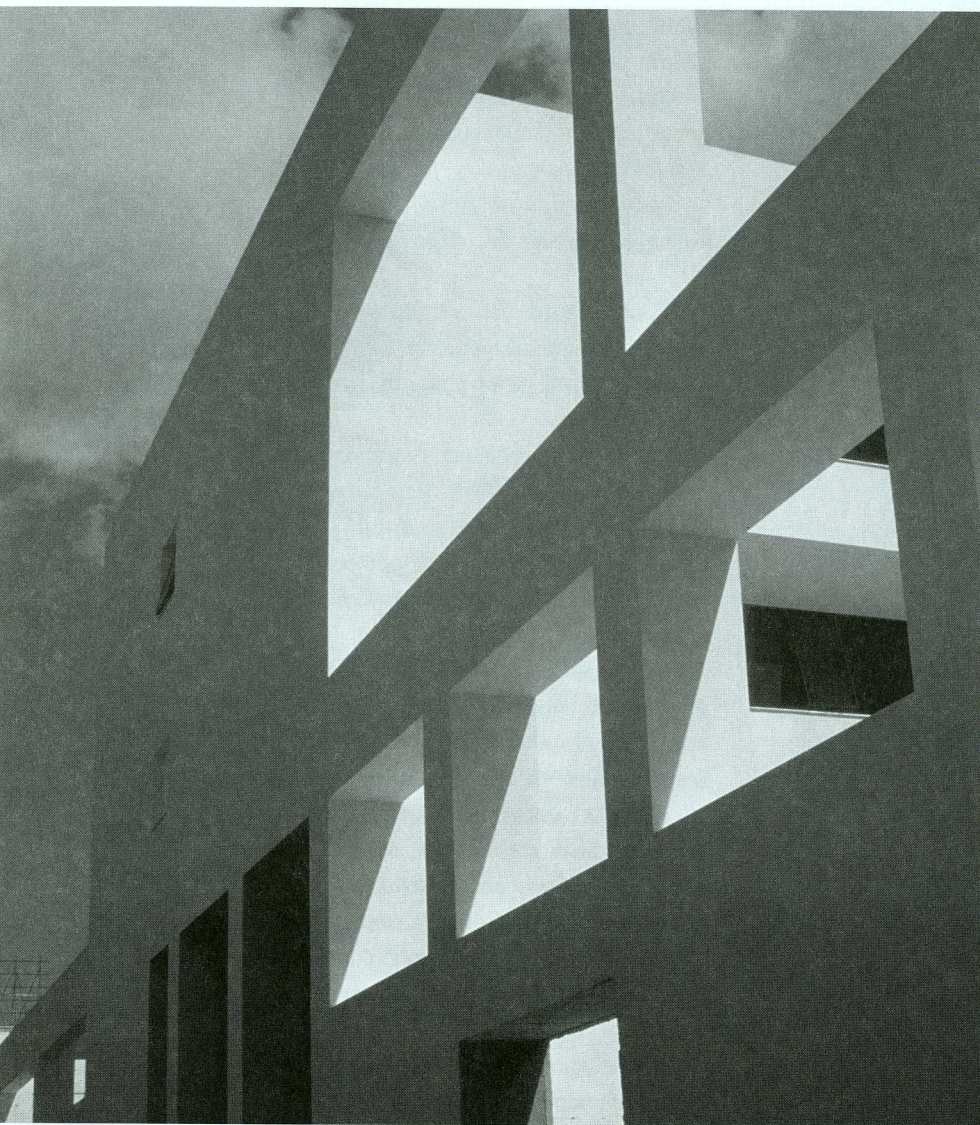
Ο κατάλογος του Whitney έχει στο εξώφυλλο τον Mies να κοιτάει το Farnsworth, να κοιτάει τις αναλογίες του στη μακέτα.

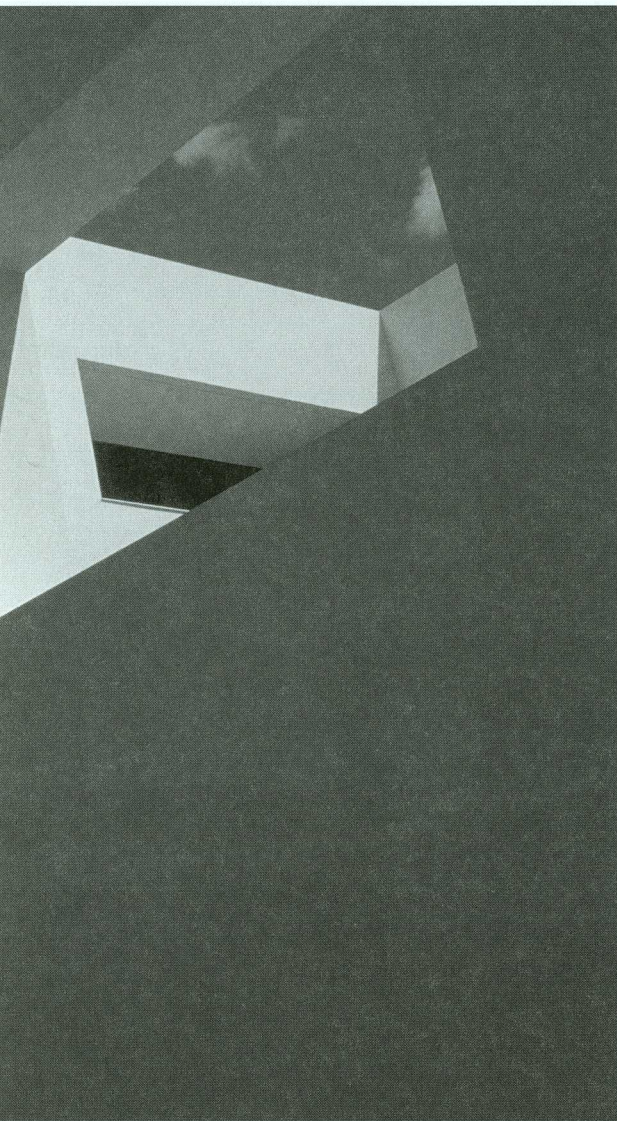
Αυτό είναι ένα αριστούργημα της μοντέρνας τέχνης, με έργα που υπάρχουν σε όλες τις βιβλιογραφίες, στα εξώφυλλα, στα βιβλία, είναι πολύ γνωστό.

Όλοι το θαυμάζουν, θεωρείται ότι είναι ορόσημο της Αρχιτεκτονικής.

Ο Frampton το περιγράφει λέγοντας ότι είναι η αποθέωση της έκφρασης του Mies του «σχεδόν τίποτα». Είναι ένα χαλύβδινο και γυάλινο κτίριο.

Μιλάει για φανερή ασυμμετρία που προέρχεται από τον

Μηχανογραφικό κέντρο
Εμπορικής Τράπεζας,
Χολαργός (1990-1997)

Computer department,
Commercial Bank,
Holargos (1990-1997)

Μηχανογραφικό κέντρο Εμπορικής Τράπεζας, Χολαργός (1990-1997)
Computer department, Commercial Bank, Holargos (1990-1997)

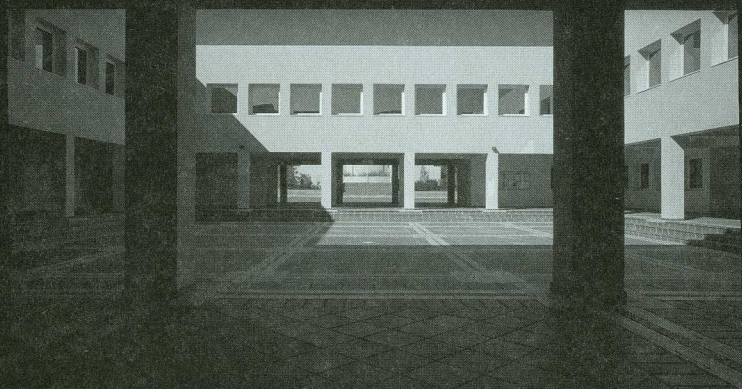
It is admired as a landmark of Architecture. Frampton describes it as the pinnacle of Mies's [typical] expression of "nearly nothing". It is a steel and glass building. [Frampton] speaks of its asymmetry owing to the suprematist manner of counterbalancing the various forces, and so forth — let me not carry it too far.

But this is [only] how the theoretician sees it who does not go deep into the real story of this house. Why is this house so highly elevated? It is because the river rises. Frampton attributes it to suprematism, whereas we all know of the rapport of Mies's buildings with their surroundings, that is, the continuity between indoor and outdoor space. By that I mean that there are practical and other reasons which cause things to be the way they are. Every house is an object made for people and for meeting a number of pragmatic restraints. This house belonged to Edith Farnsworth, who was a doctor in Chicago and wished to have a house built near Fox River of Illinois. In quest of the best architect for such a project, she appealed to the Museum of Modern Art. She ended up with Mies to whom she granted unlimited freedom to apply his ideas. In the winter of 1951 issue of the periodical *Forum*, we read that Mies sued Farnsworth for not having paid him, and subsequently that she sued him back for having doubled the original budget. This is not a small thing in the U.S.

Now it would be interesting to consider Edith's point of view, who was the resident of the house. She used to say that she lived in a house meant to produce a photogenic effect, but where she felt completely exposed and lacking any sense of privacy. The world was full of peering neighbours, passers-by, and people boating down the river, with whom all she had to share her house. Of course, as we know, that house was entirely made of glass, including the bedroom and all the spaces. It fitted the concept of imposed show-off. She used to say that she could not visualize what living would be like in such a glass house. She did not know that she would never need a door bell to answer to and that she would constantly be exposed. She was always uneasy, especially at night, when she felt like a guard in a sentry-box faced with

Δημοτικό Σχολείο,
Κολλέγιο Αθηνών,
Κάντζα (1986-1995)

Athens College,
Primary school,
Kantza (1986-1995)

numerous other problems. But let's not get into it now.

Finally, this house was left uninhabited until it was sold to a British millionaire, Peter Palumbo, who already had two houses by F. L. Wright, both important for the [history of the] modern movement. It was left empty for 30 years. Recently, he renovated it and made it available to the public. Now, that he is selling it again, it is purchased by the state whose intention is to have it open and accessible to the public.

The point I tried to stress is about the wide and diverse range of approaches to Architecture, that is, its multiple layers of criticism. [I tried to say] that we should not be affected by photographs or by any exterior views; that we should delve instead into all the real and extant problems, if we want to be [serious] critics and theoreticians.

Δημοτικό Σχολείο,
Κολλέγιο Αθηνών,
Κάντζα (1986-1995)

Athens College,
Primary school,
Kantza (1986-1995)

σουπρεματισμό που εξισορροπήθηκε με όμορφο τρόπο με τη συμμετρία κ.λ.π. κ.λ.π., να μην μακρηγορώ.

Αλλά αυτά είναι πως τα βλέπει κάποιος θεωρητικός χωρίς να μπαίνει στην πραγματική ιστορία του σπιτιού αυτού.

Τώρα γιατί το σπίτι είναι έτσι υπερυψωμένο. Είναι υπερυψωμένο γιατί ανεβαίνει η στάθμη του ποταμού. Ενώ εμείς ξέρουμε ότι όλα αυτά τα κτίρια του Mies έχουν άμεση σχέση με το περιβάλλον, με συνέχεια του έξω και μέσα χώρου. Ο Frampton αυτό το βλέπει σαν σουπρεματισμό.

Θέλω να πω ότι υπάρχουν και άλλα πολύ πρακτικότερα σημεία, και άλλοι λόγοι που γίνονται ορισμένα πράγματα.

Κάθε σπίτι είναι ένα αντικείμενο φτιαγμένο για ανθρώπους, με αληθινά προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν.

Το σπίτι αυτό είναι της Edith Farnsworth. Ήταν γιατρός στο Σικάγο και ήθελε να κτίσει ένα μικρό σπίτι κοντά στον ποταμό Fox River του Ιλλινόις και απευθύνθηκε στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης για να βρει τον καταλληλότερο αρχιτέκτονα, και τελικά κατέληξε στον Mies.

Του επέτρεψε να κάνει ότι ήθελε, και κάποια φορά το χειμώνα του '51, βλέπουμε στο *Forum*, το περιοδικό, ότι ο Mies έκανε αγωγή στην Farnsworth διότι δεν έπαιρνε την αμοιβή του, κι απ' την άλλη μεριά κι εκείνη του έκανε αγωγή διότι το σπίτι κόστισε τα διπλά λεφτά.

Αυτό στην Αμερική παίζει κάποιο ρόλο.

Έχει ενδιαφέρον να δούμε πως το έβλεπε απ' την άλλη μεριά η Edith, η οποία έμενε εκεί και έλεγε ότι αισθανόταν ότι ζούσε σε ένα σπίτι που σχεδιάστηκε για να έχει πολύ φωτογενή αποτελέσματα, αλλά η ίδια ήταν τελείως εκτεθειμένη και δεν είχε καμία ιδιωτικότητα.

Ο κόσμος ήταν γεμάτος από αδιάκριτους γείτονες, εκδρομείς και όσους έκαναν βαρκάδα στον ποταμό, και με όλους αυτούς έπρεπε εκείνη να μοιράζεται το σπίτι της.

Βέβαια, όπως ξέρουμε, αυτό είναι ένα τελείως γυάλινο σπίτι, και το υπνοδωμάτιο και όλα. Ήταν μία μορφή επιβαλλόμενης επιδειξιμανίας. Έλεγε ότι δεν φανταζόταν ποτέ πως θα ήταν η ζωή της σ' αυτό το γυάλινο σπίτι. Δεν γνώριζε ότι δεν θα χρειαζόταν κουδούνι και δεν θα χρειαζόταν καν να το απαντήσει, ότι θα ήταν συνεχώς τελείως εκτεθειμένη.

1960s and 1970s, the building was designed by the architect
and the interior was designed by the architect.

Οικία Βαλσαμάκη, Φιλοθέη (1961-1963)
Valsamakis residence, Filothei (1961-1963)

Πλατεία Κορυζή, Φιλοθέη (1997-1998)
Koryzis square, Filothei (1997-1998)

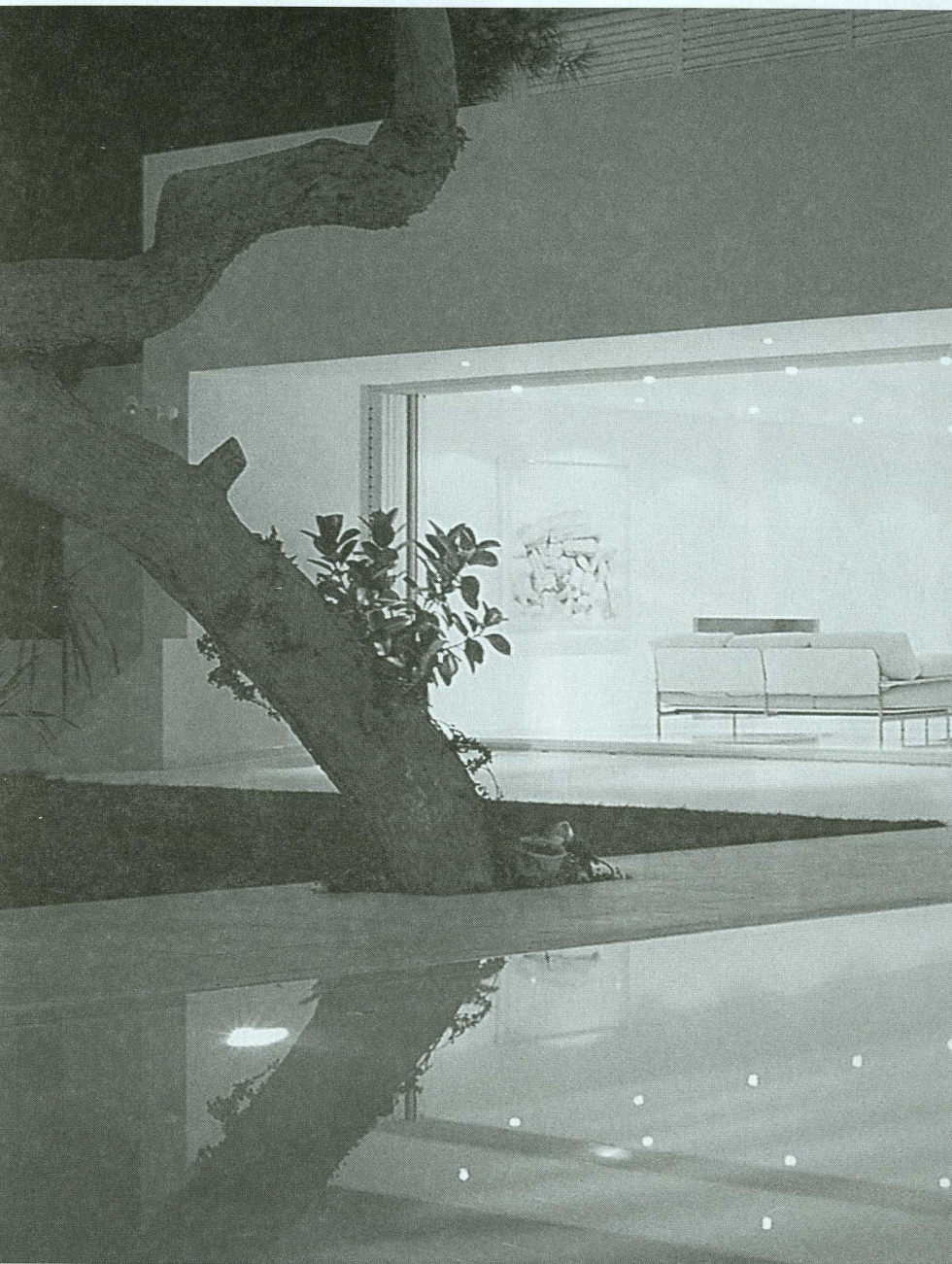
Let's now turn to our own issues, here, in Greece, where the landscape is changing. Tourism related exploitation destroys the landscape, the cities, and the villages. All of them merged into one big suburb of Athens. Architecture, in general, has been very fluid in the '90s. New forms and concepts have emerged. All this urge us to seriously think what the new face of Architecture should be like in this country. The application of theories and the realization of what each one sees and bears in mind has become a sheer personal matter.

I would like to show you my very personal way of confronting this problem by presenting you some of my representative architectural works from the period 1990 to 2001 which illustrate this text.

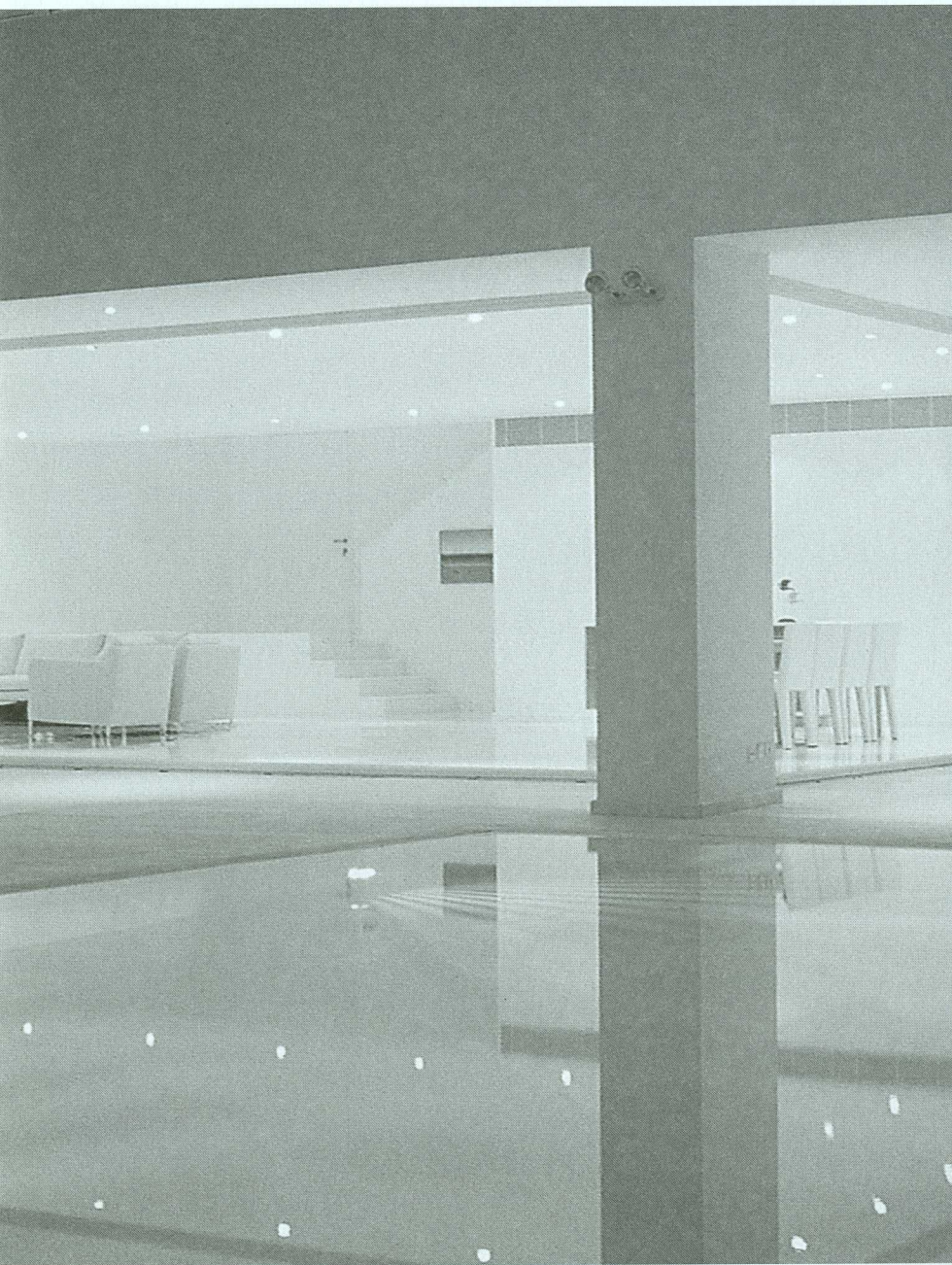
Πολυκατοικία
οδού Σεμιτέλου,
Αθήνα, 1951

Block of flats,
Semitelou str,
Athens, 1951

Κατοικία στην Βουλιαγμένη (1994-1999)
House at Vouliagmeni (1994-1999)

Robinson Club,
Κως (1988-1991)

Robinson Club,
Κως (1988-1991)

Ήταν πάντα ανήσυχη, κυρίως το βράδυ που αισθανόταν σαν να ήταν σε βάρδια εκεί μέσα, μαζί με πολλά άλλα προβλήματα, ας μην τα πούμε τώρα όλα αυτά.

Αυτό το σπίτι τελικά δεν κατοικήθηκε. Πουλήθηκε σε έναν εγγλέζο εκατομμυριούχο, τον Peter Palumbo, ο οποίος είχε και άλλα δύο σημαντικά σπίτια του Μοντέρνου κινήματος καθώς και του F.L. Wright, και έμεινε ακατοίκητο 30 χρόνια. Τελευταία το είχε ανακαινίσει και το είχε ανοίξει στο κοινό. Τώρα το πουλάει πάλι, το πήρε το κράτος και θα το αφήσουν ανοιχτό για να το επισκέπτεται το κοινό.

Ήθελα λοιπόν να πω πόση διαφορά υπάρχει, με πόσους τρόπους μπορεί να δει κανείς την Αρχιτεκτονική, σε πόσα επίπεδα και ότι δεν θα πρέπει να επηρεαζόμαστε από φωτογραφίες ή από κάποιες εξωτερικές όψεις, και πως αν θέλουμε να κάνουμε κριτική και θεωρία θα πρέπει να εμβαθύνουμε σε όλα τα προβλήματα τα οποία υπάρχουν.

Και για να επανέλθουμε στα δικά μας, εδώ στην Ελλάδα το τοπίο αλλάζει. Η τουριστική αξιοποίηση καταστρέφει το τοπίο και τις πόλεις και τα χωριά. Όλα έχουν γίνει ένα προάστιο των Αθηνών. Η Αρχιτεκτονική τη δεκαετία του '90 είναι ρευστή, νέες μορφές και αντιλήψεις υπάρχουν και όλοι προβληματιζόμαστε ποια θα έπρεπε να είναι η μορφή της αρχιτεκτονικής εδώ πέρα.

Αυτή η εφαρμογή των θεωριών και όλα αυτά τα οποία βλέπουμε και έχουμε στο μυαλό μας είναι τελείως προσωπικό θέμα, το πως δηλαδή ο καθένας μας τα εφαρμόζει.

Πως τα έχω εγώ αντιμετωπίσει αυτά τα θέματα από την τελείως προσωπική δική μου άποψη από το '90 μέχρι το 2001, θα ήθελα να σας δείξω με μερικά αντιπροσωπευτικά έργα που εικονογραφούν αυτό το κείμενο.

LECTURES IN THE NATIONAL TECHNICAL
UNIVERSITY OF ATHENS 2001-2002
Also available:

ΔΙΑΔΕΞΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ 2001-2002
Επίσης κυκλοφορούν:

GUIDO ZUCCONI
Transforming Venice in the XXth century.
Conflicts and compromises

GUIDO ZUCCONI
Μετασχηματίζοντας τη Βενετία τον 20ό αιώνα.
Συγκρούσεις και συμβιβασμοί.

ALEXANDROS PAPAGEORGIOU-VENETAS
The Architect Dimitris Pikionis and the experience of his teaching
in the National Technical University of Athens

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ-ΒΕΝΕΤΑΣ
Ο αρχιτέκτων Δημήτρης Πικιώνης
και η εμπειρία της διδασκαλίας του
στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

ELIAS ZENGHELIS
Architecture and Propaganda

ΗΛΙΑΣ ΖΕΓΓΕΛΗΣ
Αρχιτεκτονικά και Προπαγάνδα

GEORGE EDSON DANFORTH
Mies van der Rohe: The Architect as educator.
The development of an architectural programme

GEORGE EDSON DANFORTH
Mies van der Rohe: Ο αρχιτέκτων ως εκπαιδευτικός.
Η εξέλιξη ενός αρχιτεκτονικού προγράμματος

OLIVIER LEBLOIS

RICHARD SCOFFIER

NICOLAS MICHELIN

Nouvelles tendances de l'architecture Française, 1980-2000

OLIVIER LEBLOIS

RICHARD SCOFFIER

NICOLAS MICHELIN

Μέες τάσεις στη Γαλλική αρχιτεκτονική, 1980-2000